

Владимир Илић*

*Факултет за медије и комуникације,
Универзитет Сингидунум Београд*

Угљеша Јанковић**

*Факултет политичких наука,
Универзитет Црне Горе*

ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ КАО ПРОТЕКТИВНИ ФАКТОР ОД УЛАСКА У РИЗИК СИРОМАШТВА И ПОДРШКА КАРИЈЕРНИМ ОРИЈЕНТАЦИЈАМА МЛАДИХ

Сажетак

Научне студије и стратегије ЕУ на теме сиромаштва, социјалне искључености и незапослености истичу да образовни ниво појединца има статистички значај за потенцијално јављање сиромаштва и незапослености. Истовремено, што је виши просјечни ниво образовања, то је мања могућност за улазак у ризик сиромаштва и незапослености. Овај рад преиспитује активности на подручју високог образовања Црне Горе и стимулусе које актуелни систем високог образовања пружа каријерним оријентацијама младих. Хипотеза коју тестирамо у овом раду гласи: „тренд усклађивања потреба тржишта рада са образовним системом Црне Горе може лимитирати процес високог образовања, иако је држава већ сада прилично далеко од европских стандарда у погледу броја високообразованих становника“. Претпоставили смо да такве интенције не представљају добар подстицај политикама борбе против

---

* Доцент

** Доцент

сиромаштва и незапослености него управо супротно, ограничавају њихову ефикасност. Да бисмо доказали горе наведену хипотезу, неопходно је утврдити сљедеће: а) Да постоји негативна корелација између броја образованих и броја сиромашних у некој држави; б) Да постоји дискрепанца између броја високообразованих у Црној Гори и броја образованих на нивоу Европске уније; в) Да каријерне оријентације младих зависе од креирање амбијента у високом образовању који ће стимулативно утицати на њихов људски капитал.

Кључне ријечи: сиромаштво, људски капитал, каријерне оријентације, јавне политике.

1. ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ И ЉУДСКИ КАПИТАЛ

Сврха савремених система високог образовања огледа су у њиховим капацитетима да одговоре захтјевима актуелног социоекономског амбијента. У стратегији *Европа 2020* јасно се истиче намјера да што већи број грађана ЕУ посједује високо образовање у циљу проширивања базе знања и подспјешивања социоекономског напретка. Програми високог образовања у себи инкорпорирају три међусобно повезане фазе образовања, а то су: приступ, задржавање и запошљивост. У зависности од динамике проходности и флексибилности ове три фазе, политике и праксе на пољу високог образовања имаће већи или мањи степен успјешности у обухвату популације. Стога, полазимо од претпоставке да виши просјечни ниво образовања неке популације, узрокује мањи број сиромашних у њој. Један од екстензивнијих докумената на ту тему је и *Образовање и однос према економском развоју, сиромаштву, приходу и дистрибуцији (Education and its Relation to Economic Growth, Poverty and Income Distribution)* Свјетске банке, који сумира основна истраживања која су на ову тему спровођена у разним дијеловима свијета, те са успјехом тестира неке од проминентних хипотеза у овој области на основу података којима располаже ова институција. Неки од основних налаза овог извјештаја су сљедећи:

1. „Образовање значајно утиче на економски раст, при чему се приноси од образовања могу упоредити са инвестицијама у физички капитал;
2. Допринос образовања је важан и из разлога што смањује сиромаштво и утиче на равномјернију расподелу прихода, преносећи у неким ситуацијама ресурсе из група са вишим приходима у оне са нижим;

3. У обје ситуације, када говоримо о расту и дистрибуцији прихода, допринос основног образовања је важнији од вишег образовања;
4. И када мјеримо допринос образовања у не-новчаном облику и у виду физичке продуктивности, нпр. у пољопривреди, позитивна и значајна веза опстаје;
5. Допринос образовања смањењу сиромаштва је већи у земљама у развоју него у развијеним земљама;
6. Допринос је већи када се улаже у социо-економски слабе сегменте образовања.¹⁾

Идеја важности образовања за редукцију сиромаштва и економски развој посебно је промовисана након економског успјеха неких од источноазијских „тигер-економија“ као што су Сингапур, Хонгконг, Кореја или Тајван током седамдесетих и осамдесетих година. Наиме, веома брз успјех који су доживјеле ове економије се у великој мјери објашњавао инвестицијама у образовање и изградњу људског капитала.²⁾ Њихов примјер ће подстаћи истраживаче и ауторе да се баве овом темом са различитих аспеката од којих је најважнији – на који начин образовање ставити у функцију развоја, а он имплицира и смањење сиромаштва. Тако је 2010. године Европска комисија одлучила да образовање (и тренинг) буде један од кључних елемената стратегије развоја ЕУ под називом *Европа 2020*. Овај документ има за циљ да подстакне на знању заснован, одржив и инклузиван развој Европе у наредном периоду. Управо одређујући квалитетно образовање као један од дугорочних циљева који треба да допринесе развоју, ЕУ се определијелила према овом проблему. Посебно је интересантан начин на који се аутори овог извјештаја осврћу на његов циљ: „Надамо се да ће подаци и информације које нудимо у овом документу послужити доносиоцима одлука као вриједан извор у области образовања, помажући им у реформи образовних политика и институција како би се обезбиједио приступ веома квалитетном образовању за све грађане као основ за дугорочни социо-економски развој и стабилност.“ Ова реченица на садржајан начин илуструје однос које доносиоци јавних политика заузимају по питању образовања широм свијета. Креатори јавних политика на пољу образовања у својим плановима нужно морају нагласити улогу знања, умијећа, компетенција и особина грађани-

- 1) Jandxala Tilak, *Education and its Relation to Economic Growth, Poverty, and Income Distribution: Past evidence and further analysis*, World Bank, Washington DC, 1989, p. 60.
- 2) Masood Sarwar Awan, Nouman Malik, Haroon Sarwar, Muhammad Waqas, „Impact of Education on Poverty Reduction“, *International Journal of Academic Research, Human Resource Management, Academic Research Society*, number 3/2011, p. 660.

на које стварају додатне вриједности друштву и економији.³⁾ Ријеч је о тзв. људском капиталу као потенцијалу за социо-економски просперитет друштва.

У глобалној интеракцији између високог образовања и тржишта рада доминира знање као основ одрживог развоја, а границе знања су одређене капацитетима људске способности. Функција савременог високог образовања огледа се у унапређењу тих капацитета и перманентном креирању амбијента погодног за развој иновација у знању. Важност улоге образовања у развоју друштва, истиче се и у социолошким теорија, као и у радовима великог броја аутора социолошке профилације. Овдје наводимо веома илустративан график у коме је представљена је веза између сиромаштва и образовања према социјалној теорији класа и образовања Џона Голторпха и Пјера Бурдијеа.⁴⁾ Раније поменути британски аутор Голдторпх посматра сиромаштво кроз призму социо-економске неравноправности. Оваква класна, а самим тим и животна позиција настаје усљед дјеловања три скупа фактора. То су: материјални и физички услови, прилике/ограничења (структуре, процеси и динамика), култура (норме и вриједности). Француски социолог Пјер Бурдије уводи појам *културне репродукције* којим објашњава начине на који образовни систем помаже у непрекидном одржавању међугенерациске преносивости друштвених и економских неједнакости. Бурдије наглашава да у савременим развијеним друштвима културни капитал све више постаје нова основа друштвене неједнакости. У овом процесу кључна је улога образовног система који контролише расподелу статуса и привилегија, и тако преноси друштвене неједнакости на нове генерације. У теорији социјалне стратификације класа и образовања илуструје се веза између образовних исхода и животних шанси са једне стране, и социо-економске неравноправности појединца са друге стране. Културни капитал, према овој шеми, репродукује се кроз породицу и систем образовања. Обрасци понашања који се формирају у оквиру породице, а подржавају у образовном систему, могу створити услове за настанак различитих хабитуса у зависности од породичних статуса. Социо-економски неравноправније породице неће без адекватне подршке креатора јавних политика имати једнаке могућности да својој дјечи приближе свијет културе, науке, умјетности. Умјесто тога, њихово напредовање у процесу образовања биће лимитира-

3) Видоје Вујић, „Глобална интеракција образовања и тржишта рада“, у зборнику: *Трендови развоја: Универзитети у промјенама...*, (приредио проф. др Владимир Катић), Универзитет у Новом Саду, Факултет техничких наука, Златибор, 2015, стр. 1.

4) Carlo Raffo, Alan Dyson, et al., *Education and poverty. A critical review of theory, policy and practice*, Joseph Rowntree Foundation - JRF, York, United Kindom, 1997, p. 10.

но, са тенденцијом преношења сличног обрасца на наредну генерацију, а са погодном атмосфером за настанак сиромаштва.

2. ПОЛИТИКА ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА У ЦРНОЈ ГОРИ

Креатори јавних политика у Црној Гори требало би да имају на уму један важан налаз који је идентификовао горепоменути извјештај Свјетске банке – тзв. ефекат задршке. Наиме, истраживања су показала да се ефекат од повећаног/смањеног уписа у основне школе осјећа након 10 до 15 година, док од интензитета уписа на секундарни ниво образовања ефекти постају видљиви након 5 до 10 година. Овај ефекат задршке указује на неопходност дугорочног планирања у сфери образовних политика. Из наведеног уочавамо да постоји довољан број доказа који нам омогућавају да тврдимо да постоји негативна корелација између нивоа образовања и сиромаштва популације.

Друга претпоставку коју треба да докажемо јесте да реформа и политике образовања у Црној Гори воде редукацији броја образованих. Термин редукација дефинишемо у односу на постојећи потенцијал. У Црној Гори је у току свеобухватна реформа образовног система. Отпочела је са реформом основног, а наставила се реформама средњег и високог образовања. Иако су озбиљна истраживања која би била усмјерена на мјерење ефеката реформи образовања нажалост ријетка, евидентно је да процес трансформације наилази на бројне проблеме. Кључни документи којима је дефинисан развој и трансформација система образовања у Црној Гори су *Стратешки план реформе образовања 2005–2009. године*, а када је у питању образовање до високог нивоа и *Стратегија развоја и финансирања високог образовања у Црној Гори*. Низом одлука и препорука Министарство просвјете континуирано настоји ограничити број уписаних на високообразовне институције у јавном власништву у Црној Гори. Као разлози се наводе хиперпродукција високообразованог кадра и неусклађеност са тржиштем рада. Оба разлога имају одређену вриједност, али и значајне недостатке.

Прије свега, као што ће се видјети у трећем дијелу овог поглавља гдје се упоређује проценат високообразованих у Црној Гори са процентима на нивоу реперне тачке – Европске уније, Црна Гора је и даље значајно испод просјека и још значајније испод стратешког циља који је зацртан од стране заједнице у коју се настоји интегрисати. Са друге стране, подаци ће такође показати да иако

на територији Европе све више људи ради на мјестима за која су преквалификовани (што би било у складу са аргументом ресорног министарства), они који посједују виши ниво образовања лакше и брже долазе до посла. Високо образовање је само један од сегмента образовног система једне државе. Иако оно није довољно за редукују сиромаштва (наиме, показало се такође да је много важније образовање на примарном или секундарном нивоу), можемо га сматрати индикатором неадекватно конципираних јавних политика бар у погледу редукације сиромаштва. Ограничавајући приступ бесплатном или финансијски доступном високом образовању широј популацији грађана, надлежно министарство не може постићи зацртани циљ – побољшање квалитета високог образовања, али зато може постићи низ нежељених ефеката. Квалитет образовања, који јесте значајан проблем у црногорском контексту, треба подизати користећи низ других инструмената, од којих је кључни повећање улагања. Напротив, важеће стратегије, али и пракса (довољно је погледати некадашњи тренд смањивања издвајања за образовање из буџета) указују на супротан тренд. У табели 1 приказујемо издвајања јавних средстава за високо образовање.

Табела 1: Кретање јавних средстава издвојених за високо образовање од 2007. до 2013. године (износи приказани у €)

Година	Пренос буџетских средстава за Универзитет Црне Горе	Стипендије и сту- дентски кредити	Истраживачки грантови и стипендије за студије у иностранству	Средства за истраживање за Универзитет Црне Горе	Укупно
2007.	13,040,000	1,652,400	150,000	156,010	14,998,410
2008.	16,300,000	2,032,800	200,000	1,103,430	19,636,230
2009.	17,423,000	2,144,400	250,000	1,024,373	20,841,773
2010.	14,781,000	1,999,400	200,000	1,498,294	18,478,694
2011.	13,502,000	1,467,460	180,000	895,121	16,044,581
2012.	13,190,000	1,471,760	180,000	1,253,474	16,095,234

Извор: Министарство просвјете, Министарство науке, Министарство финансија, (2007–2013)

Презентовани подаци у табели указују на то да од 2010. до 2013. године креће примјетни тренд смањења издвајања за високо образовање (Универзитет Црне Горе). Овако постављене образов-

не политике могу оснажити процес ометања међугенерациске мобилности, тј. довести до петрификације социјеталне репродукције односно до тога да сиромашни остају сиромашни. Истраживања показују да постоји корелација између одређених угрожених категорија становништва, сиромаштва и недостатка образовања. „Класа, раса, пол и старост као димензије сиромаштва указују на то да млади, припадници радничке класе, етничких мањина, те жене, као и групе код којих се више од ових својстава стиче, имају највећу вјероватноћу да буду погођени сиромаштвом, као и да имају мању вјероватноћу да постигну одговарајуће образовне исходе.“⁵⁾ Смањење буџета за високо образовање веома лако може негативно утицати и на доступност високог образовања различитим категоријама становништва. Мањи буџет Универзитета доводи у питање егзистенцију појединих студијских програма, а самим тим и смањене могућности избора приликом уписа државних универзитетских јединица. На крају рестриктивног процеса, ограничени приступ образовању лишава људе шанси да учествују у друштвеном, економском, политичком и културном животу заједнице.

У периоду од 2014. до 2016. године примјетан је тренд издвајања већих средстава за потребе високог образовања (Универзитет Црне Горе). Истовремено, развијају се планови на пољу јачања каријерне оријентације младих. Заокрет у односу према политици високог образовања је неминован с обзиром на то да проблем запошљавања младих све више оптерећује како Црну Гору, тако и већину савремених друштава. Тако на примјер у државама ЕУ Република Хрватска има трећу највећу стопу незапослености од 17,5% иза рекордне Грчке (27%) и Шпаније (24,4%). Низак удио младих запослених у радно способној популацији имплицира читав низ проблема у свакој држави.

Проблеми у каријерним оријентацијама младих захтијевају преиспитивање људског капитала уз уважавање другачијих трендова на тржишту рада. Индентификоваћемо пет трендова значајних за усмјеравање каријерних оријентација младих. „Први тренд је смањивање удјела материјалног – реалног сектора у бруто домаћем производу. Тржишна позиција све се више усмјерава на стварање позитивног имиџа, друштвено одговорног пословања и испитивање жеља и потреба корисника. Други тренд се односи на статус високог образовања. Особе које стекну високо образовање имају

5) Carlo Raffo, Alan Dyson, et al., *Education and poverty. A critical review of theory, policy and practice*, Joseph Rowntree Foundation - JRF, York, United Kingdom, 1997, p. 12.

веће изгледе за запошљавање, већа примања, сигурније послове и бољи развој каријере него што је то случај код младих који имају нижу разину образовања. Трећи тренд се огледа у иновацијама и новим занимањима. Све већи број нових радних мјеста отвара ће се у услугама, посебно у образовној, здравственој, информатичкој и туристичкој индустрији, као и у финансијском сектору и индустрији забаве. Четврти тренд односи се на стимулисање рада запослених. Награђивање постигнућа запослених све се више заснива на индивидуалним учинцима и укупним колективним постигнућима одређеног пословног састава. Пети тренд односи се на нагли развој информацијске технологије.⁶⁾ Наведени трендови на тржишту рада указују на неопходност ширења идеје samozapošljavanja и упознавање младих са предностима оваквог начина функционисања на тржишту рада. Слобода у одлучивању и пласирању сопствених идеја, независност и повећано задовољство послом само су неке од предности samozapošljavanja које могу бити занимљиве популацији младих.

3. ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ ЦРНЕ ГОРЕ - КОМПАРАТИВНИ ПРИМЈЕРИ

Освртом на податке када је у питању проценат образованих у Црној Гори желимо анализирати актуелну ситуацију на пољу образовања становника у Црној Гори. Податке о проценту високообразованих можемо посматрати и у упоредној перспективи. Подаци са два реализована пописа указују на то да се проценат образованих у Црној Гори повећава, при чему је он и даље испод просјека 27 држава Европске уније. Према Попису из 2003. без школске спреме је било 4.3% популације у Црној Гори, основну школу и непотпуну основну школу имало је 32.5%, средњу школу 48.4%, високу и вишу школу 12.5%, а одговор није дало 2.1% становника Црне Горе (МОНСТАТ, 2005).⁷⁾ Према резултатима Пописа из 2011. године, без школе је 2%, основну и непотпуну основну школу има 28%, средњу школу 52%, више и високе школе 17% (1% није дало одговор).⁸⁾

6) Видоје Вујић, „Глобална интеракција образовања и тржиштарада“, у зборнику: *Трендови развоја: Универзитети у промјенама...* (приредно проф. др Владимир Катих), Факултет техничких наука, Универзитет у Новом Саду, Златибор, 2015, стр. 1.

7) Завод за статистику Црне Горе, *Школска спрема и образованосту Црној Гори*, Подгорица, 2005.

8) Завод за статистику Црне Горе, *Образовна структура становништва у Црној Гори*, Подгорица, 2011.

Табела 2: Школска спрема и образованост становништва у Црној Гори

	Попис 2003. %	Попис 2011. %
Без школе	4.3	2.0
Основна и непотпуна основна школа	32.5	28.0
Средња школа	48.4	52.0
Висока и виша школа	12.5	17.0
Без одговора	2.1	1.0

У Црној Гори је тренутно 1.5% неписмених или 8149 лица. Просјечна старост неписмених је 62 године, више је неписмених међу женама, него међу мушкарцима, међутим, просјечна жена која је неписмена стара је 66 година, док је просјечан неписмен мушкарац стар 44 године. Завод за статистику је објавио обједињене податке за оне који имају високу и вишу школу (17%) из којих се не може видјети колико је тачно оних са завршеним факултетом. Ипак, статистичари процјењују да је овај проценат тренутно око 9%. Просјек за 27 земаља Европске уније у 2010. години према Еуростату је 22.8% (примјери неких земаља Белгија – 30%, Њемачка – 22.6%, Велика Британија 31.5%, од земаља региона, Словенија 20.2% или Хрватска 15.5%). Интересантан је и податак, према извјештају Еуростата (2012) да се високообразовани људи у просјеку два пута брже укључују на тржиште рада од оних са нижим нивоом образовања. Тако за Европску унију постоје подаци који кажу да је типичан период чекања првог правог посла за високообразоване пет мјесеци, за оне са средњом школом 7.5, а оне који имају образовање ниже од тога 9.8 мјесеци. Поред тога, истраживања показују директну линеарну повезаност између образовања и просјечних примања. Тако је, нпр. група аутора установила да појединачна примања радника расту за 7.3% сваком наредном годином образовања коју радник има. У укупном проценту, десетогодишње образовање повећава за 37% приходе радника.⁹⁾

9) Masood Sarwar Awan, Nouman Malik, Haroon Sarwar, Muhammad Waqas, „Impact of Education on Poverty Reduction“, *International Journal of Academic Research, Human Resource Management, Academic Research Society*, number 3/2011, p. 660.

4. ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ У ИНТЕРАКЦИЈИ СА СОЦИЈАЛНОМ СИТУАЦИЈОМ И КАРИЈЕРНОМ ОРИЈЕНТАЦИЈОМ МЛАДИХ

Актуелна ситуација на подручју образовања још увијек није на нивоу неопходном за реализацију проактивне државне политике у процесу редукације сиромаштва и превенције незапослености младих. Укључивањем сиромашних категорија у образовни процес, и подстицањем њиховог напредовања према вишим образовним нивоима увећале би се њихове животне шансе. Такав континуиран процес неминовно почиње од базичних нивоа образовног система. Кроз јачање процеса укључивања у основно и средње образовање стварају се претпоставке за даљу едукацију према вишим нивоима образовног система. У циљу подстицања социјалне инклузије сиромашних у образовни систем, неопходно је креирање сљедећих дјелотворних мјера (према препорукама УНИЦЕФ-а из 2013. године), пре свега мјера унапријеђења образовне подршке дјецы сиромашних лица у основном и средњем образовању кроз:

1. рано укључивање сиромашне дјеце из идентификованих сиромашних породица у предшколско и основношколско образовање;
2. унапређење и модернизација у организацији ваннаставних активности у школама развојем садржаја који ће обогаћивати друштвени живот и социјалне контакте дјеце (нпр. побољшање у раду спортских, драмских, литералних секција);
3. обогаћивање садржаја и адаптација школских библиотека у циљу њихове доступности у погледу садржаја и могућности електронских приступа;
4. превентивно дјеловати на могућности прераног напуштања школе (менторство, вршњачко учење, укључивање родитеља);
5. отвореност школе за контакте и посјете споља (нпр. гостовање свршених ученика школе који су поријеклом из маргинализованих породица, а постигли су касније запажене успјехе у образовању);
6. развој социјалног и педагошког рада у основним и средњим школама и сарадња са локалним центрима за социјални рад (праћења школског успјеха дјеце која су корисници дјечијег додатка и чије породице користе право на мате-

- ријално обезбјеђење, награђивање успјешних и посвећених ђака, код мање успјешних insistирати на превенцији неуспјеха, а не на надокнади након лоше оцјене);
7. при основним и средњим школама отворити савјетовалишта чији би основни задатак био садржан у тзв. „менторству за учењем“. Ментори за учење би највећу пажњу поклањали социјално искљученој дјечи, помажући им да се изборе са породичним и личним проблемима;
  8. обезбјеђивање учешћа и обуке родитеља који се налазе на евиденцији корисника материјалног обезбјеђења, и примјена законски прописаних санкција уколико дестимулишу одлазак дјетета у школу. Уколико је ријеч о родитељима са нижим нивоом образовање неопходно је реализовати њихово укључивање у програме доквалификације и обука за одрасле изван формалног система образовања.

У контексту последњег треба споменути мјере унапређења образовања одраслих сиромашних лица за унапређење њихових социо-грађанских компетенција и радних способности. Ове мјере имају за циљ да одраслим сиромашним лицима, идентификована службеном линијом сиромаштва, побољшају шансе за њиховом социјалном интеграцијом. Под развојем социо-грађанских компетенција подразумевамо развој: комуникацијских вјештина, развој способности рјешавања проблема и развој способности самосталног рада. Радне способности сиромашних лица у Црној Гори могу бити унапријеђени кроз: програме обука одраслих (едукативни курсеви о мануелним занимањима за којима на тржишту рада постоји потреба), програми јавних радова, усмјеравањем сиромашних према пољопривредним активностима. Истовремено, механизам санкције у случају одбијања партиципације на јавним радовима или пољопривредним активностима огледао би се у укидању права на минимални доходак.

Активности на подручју образовања захтијевају додатна финансијска оптерећења по државни буџет. Ипак, улагања у образовне политике дугорочно бивају итекако исплатива са аспекта социодемографског развоја популације, јер се увећавају потенцијали економије знања и спречава културна репродукција сиромаштва. Такво инвестирање у ресурсе намењене образовању, превасходно дјече, значе издашнији исход касније у виду њихове повећане способности адаптације током цијелог живота.¹⁰⁾ Инсистирање

10) Gospe Esping Andersen, „Socijalna država za XXI stoljeće?“, u zborniku: *Socijalna država u 21. stoljeću, privid ili stvarnost?* (priredili: Siniša Zrnišćak, Gojko Bežovan, Zoran Šućur, Vladimir Puljiz), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2006, str. 56.

на апсолутној партиципацији у формалном образовању, кроз унапређење садржаја образовног система, само је један дио општег процеса редукције сиромаштва и незапослености. Реформе на подручју образовања неминовно морају пратити дешавања у сферама социјалне политике и политике запошљавања. Ипак, званичне јавне политике у области образовања би требало креирати водећи рачуна и о важној друштвеној функцији које оно врши у погледу социо-економског развоја друштва и интереса грађана као носилаца личних права.

Посебна тема јесу механизми укључивања младих на тржиште рада. Комплексност овог проблема огледа се у још недовољно заступљеним активности које би се усмјеравале у следећим правцима:

- а) Артикулација жеља и интереса популације младих у односу на реалне радне просторе на тржишту рада;
- б) Унапређење професионалних особина, стручне компетенције и практичних вјештина популације младих;
- в) Побољшање потенцијала за доношење индивидуалних одлука које се тичу даљег образовања, оспособљавања и усавршавања;
- г) Стварање услова за формирање осјећаја сигурности код младих за самостално управљање каријером;
- д) Јачање способности младих за флексибилнија прилагођавања промјенама у сфери тржишта рада.

Промовисањем идеје самосталног радног ангажмана и предузетничке дјелатности јесте један од начина за рјешавање проблема лимитираних каријерних оријентација младих. У том смислу треба инсистирати на афирмацији дјелатности усмјерених на покретање, организовање и иновирање у областима пословања или бизниса са основним циљем да остваре добит на тржишту, које обично носе епитет предузетничких. Предузетничке политике обезбјеђује корист великом броју корисника тј. друштву у цјелини док трошкове сноси уска група. Успјех ове политике у великој мјери зависи од способности креатора и реализатора јавних политика да истакну јавну корист, добро и јавни интерес, које ова политика обезбјеђује као и праведност предложене дистрибуције трошкова. Добри примјери су: заштита животне средине, заштита потрошача, регулација хране и лијекова, итд.¹¹⁾

Потребе грађана у сферама производње, потрошње, заштите животне средине, здравља, образовања, заштите

11) Снежана Борђевић, *Анализе јавних политика*, Чигоја штампа, Београд, 2009, стр. 30.

стратегија и модела за њихову имплементацију. Програмирање система високог образовања неминовно треба да садржи механизме и сервисе преко којих студенти ефикасније граде образовни профил, дефинишу властите склоности и таргетирају потенцијална радна мјеста на тржишту рада.

На примјер, сервиси за подстицање каријерних оријентација младих могу стимулисати размјену људског и социјалног капитала садашњих и будућих генерација кроз формирање алумни мрежа као вида подршке младим који су тренутно актери процеса високог образовања.

Таквим сервисима у високом образовању потенцијално су изводљиви сљедећи исходи:

- а) Млади ће се упознати са процедурама и неопходним документацијама за отварање start-up компанија, предузећа, агенција, начина уплаћивања пореза, доприноса, здравственог и социјалног осигурања, итд.
- б) Млади ће активно моћи да прикупљају информације о стању на тржишту, постојећим предузећима, активностима, понуди, тражњи, потенцијалној конкуренцији, итд.
- в) Млади ће стећи способност прављења бизнис плана, као документа визији своје самосталне дјелатности. Кроз стечену способност млади ће имати капацитете за; постављање бизнис циљева, анализирање слабости и предности планираних активности, а у складу са тим и постављање бизнис стратегије.

ЛИТЕРАТУРА

- Вујић Видоје, „Глобална интеракција образовања и тржишта рада“, у зборнику: *Трендови развоја: Универзитети у промјенама...* (приредио проф. др Владимир Катић), Факултет техничких наука, Универзитет у Новом Саду, Златибор, 2015, стр. 1–4.
- Ђорђевић Снежана, *Анализе јавних политика*, Чигоја штампа, Београд, 2009.
- Завод за статистику Црне Горе, *Школска спрема и образованост у Црној Гори*, Подгорица, 2005.
- Завод за статистику Црне Горе, *Образовна структура становништва у Црној Гори*, Подгорица, 2011.
- Awan Masood Sarwar, Malik Nouman, Sarwar Haroon, Waqas Muhammad, „Impact of Education on Poverty Reduction“, *International Journal of Academic Research*, Human Resource Management, Academic Research Society, number 3/2011, pp. 659–664.

Esping Andersen Gospe, „Socijalna država za XXI stoljeće?“ u zborniku: *Socijalna država u 21. stoljeću, privid ili stvarnost?* (priredili: Siniša Zrnišćak, Gojko Bežovan, Zoran Šućur, Vladimir Puljiz), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2006, str. 29–61.

Raffo Carlo, Dyson Alan, et al., *Education and poverty. A critical review of theory, policy and practice*, Joseph Rowntree Foundation - JRF, York, United Kindom, 1997.

Tilak Jandxala, *Education and its Relation to Economic Growth, Poverty, and Income Distribution: Past evidence and further analysis*, World Bank, Washington DC, 1989.

Vladimir Ilic, Ugljesa Jankovic

**HIGHER EDUCATION POLICY AS A PROTECTIVE
FACTOR FROM ENTERING THE RISK OF POWERTY
AND SUPPORT TO CARRIER ORIENTATION OF
YOUNG PEOPLE IN MONTENEGRO**

Resume

Activities regarding education require additional financial burdening of the state budget. However, investing in long-term education policies is very cost-effective in terms of socio-demographic development of the population, since it increases the potential of the “knowledge economy” and prevents cultural reproduction of poverty and unemployment. Such investment in resources that are aimed primarily at education of children have a more generous outcome later on in life, since such children show increased and lifelong ability to adapt. Insisting on the absolute participation in formal education, through educational content improvement is but one part of the overall process of reducing poverty. Reforms in education inevitably follow developments in the spheres of social protection and employment policies. However, official policy in the field of education should be created taking into account the important social function that it performs in terms of socio-economic development of society and the interest of citizens as individual rights bearers. The point is that every limiting of chances for participation in education (especially at tertiary level) limits the life chances of individuals their carrier ways and leads to the selective application of the principle of solidarity. Instead of the institutionalized measures and activities aimed towards reducing the University admissions in order to stabilize labor market, it would be preferable to start from the assumption that the educated individual is functionally capable to manage market competition. It is well-known that the events on the market are

by no means affected by the internal factors arising within the "domestic market" itself, but these rather depend on a large number of external factors belonging to global society. In an era of flexible borders, not only in Europe but throughout the world as well, it is best to create a reform which would be directed at empowering the highly educated employees who would also be competitive on international market.

Key words: poverty, human capital, career orientation, public policy.

---

* Овај рад је примљен 1. децембра 2016. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 26. децембра 2016. године.